

BESLUIT van GS van Utrecht

DATUM	19 november 2020	TEAM	Vergunningverlening Natuur en Landschap
ZAAKKENMERK	Z-WNB-SB-OV-2020-0899	REFERENTIE	Servicebureau
NUMMER	8215AD9B	DOORKIESNUMMER	030-2583311
UW BRIEF VAN	25 juni 2020	FAX	030-2583139
UW NUMMER		E-MAILADRES	Servicebureau@provincie-utrecht.nl
BIJLAGE(N)	- Projectplan 2020	ONDERWERP	Ontheffing onderzoek aan beschermde inheemse zoogdieren in heel Nederland

Besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht op de aanvraag van 25 juni 2020 van Bureau Mulder-natuurlijk, om ontheffing in het kader van de Wet natuurbescherming (hierna: wet).

I. Besluit

Gelet op het bepaalde in de wet, het Beleidskader Wet natuurbescherming en Verordening Natuur en Landschap hebben wij besloten u ontheffing te verlenen van:

- de verbodsbepalingen genoemd in artikel 3.5, eerste, tweede en vierde lid van de wet, voor zover dit betreft het vangen, opzettelijk verstoren en het beschadigen en/of vernielen van voortplantings- of rustplaatsen van de in bijlage 1 genoemde beschermde inheemse zoogdieren (Mammalia);
- de verbodsbepalingen genoemd in artikel 3.6, tweede lid, van de wet voor zover dit betreft het vervoeren en onder zich hebben van levende en dode beschermde inheemse zoogdieren die in bijlage 1 genoemd zijn en delen of producten hiervan;
- de verbodsbepalingen genoemd in artikel 3.10, eerste lid, aanhef en onder a en b van de wet, voor zover dit betreft het opzettelijk vangen en opzettelijk beschadigen en/of vernielen van de vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van de in bijlage 1 genoemde beschermde inheemse zoogdieren;
- de verbodsbepaling genoemd in artikel 3.34, eerste lid, van de wet, voor zover dit betreft het uitzetten van beschermde inheemse zoogdieren genoemd in bijlage 1 bij dit besluit;
- de verbodsbepalingen genoemd in artikel 3.9, eerste lid en 3.24, tweede lid, voor zover dit betreft het gebruik van de hieronder tevens genoemde niet-selectieve vangmiddelen:
 - kastvallen, vangkooien, netten, staande netten, buidels en onder voorbehoud, geborgde hals- en pootstrikken, soft-catch pootklemmen,

voor de periode van de verzenddatum van dit besluit tot en met 26 augustus 2025.

Tevens hebben wij besloten:

- geen ontheffing te verlenen voor het vervoeren en onder zich hebben van soorten genoemd in artikel 3.10, eerste lid en onder a, van de wet aangezien er voor deze soorten geen verbod geldt op het vervoeren en onder zich hebben. Waarbij wordt opgemerkt dat voor de soorten genoemd in artikel 3.10,

eerste lid en onder a, van de wet genoemd in bijlage 1 van Besluit natuurbescherming, conform artikel 3.22, tweede lid, onder c, van de Regeling natuurbescherming in samenhang met artikel 3.22, eerste lid, van de Regeling natuurbescherming een vrijstelling geldt van het verbod genoemd in artikel 3.25 van het Besluit natuurbescherming, aangezien het dier verkregen zal zijn zonder het verbod op het opzettelijk doden of vangen te overtreden.

II. Omschrijving van de aanvraag

Uw aanvraag heeft betrekking op het uitvoeren van (inventarisatie)onderzoek aan de genoemde beschermde inheemse zoogdieren in heel Nederland. Er is een regelmatig terugkerende vraag van (semi) overheden en natuurbeheerders naar kennis over het gedrag en de ecologie van zoogdieren. Voorbeelden van zulke vragen: worden faunapassages gebruikt, hoe belangrijk zijn faunapassages voor het behoud van een soort, hoeveel dieren zijn aanwezig, welke invloed (bv predatie) heeft een soort op zijn omgeving, wat voor beheer moet worden toegepast, wat is de actieradius van dieren die ziekten of parasieten met zich mee dragen, enzovoort. Hierbij is het doel om doelgericht kennis te verzamelen over het gedrag en de ecologie van zoogdieren. Daarbij behoort vaak het vangen van dieren, hen uitrusten met een zender en hen daarna volgen (meestal op afstand) in hun activiteiten. Omdat in elke provincie in Nederland dieren moeten worden onderzocht, is er tevens instemming nodig van de andere Nederlandse provincies.

III. Procedure

De aanvraag is afgehandeld overeenkomstig het bepaalde in afdeling 4.1.2 van de Algemene wet bestuursrecht. Op 3 september 2020 heeft u deze aanvraag aangevuld. De provincies Drenthe, Flevoland, Friesland, Gelderland en Groningen is gevraagd in te stemmen met dit besluit. De provincies Drenthe, Flevoland, Friesland en Gelderland hebben aangegeven in te kunnen stemmen. De aanvraag is aangevuld op 7 september 2020, 1 oktober 2020 en 12 november 2020.

IV. Toetsingskader

Inheemse zoogdieren zijn beschermd ingevolge artikel 3.5 en 3.10 van de wet.

V. Toetsing

Motivering

Uit de relevante wet- en regelgeving blijkt dat de aangevraagde ontheffing alleen kan worden verleend indien is voldaan aan elk van de volgende voorwaarden:

- a. er bestaat geen andere bevredigende oplossing;
- b. er wordt een wettelijk belang gediend, zoals vastgelegd in artikel 3.3, vierde lid, onderdeel b, en artikel 3.8, vijfde lid, onderdeel b, van de wet;
- c. de maatregelen leiden niet tot verslechtering van de staat van instandhouding van de desbetreffende soort en er wordt geen afbreuk gedaan aan het streven de populaties van de betrokken soort in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan.

Alternatievenafweging

De te hanteren onderzoeksmethoden staan beschreven in Bijlage 5 van het bij de aanvraag gevoegde Projectplan (bijlage 1 bij dit besluit). Wij hebben het projectplan beoordeeld en oordelen dat de onderzoeksmethoden zoals beschreven in het projectplan functioneel zijn, er voldoende expertise bestaat om deze kundig uit te kunnen voeren en er over het algemeen voldoende maatregelen worden getroffen om de negatieve effecten op beschermde soorten zoveel mogelijk te beperken. Bij de inventarisaties worden dieren gevangen, maar deze worden in de meeste gevallen na korte tijd op dezelfde plaats weer vrijgelaten.

Gezien het bovenstaande zijn er in de meeste situaties geen redelijke alternatieven mogelijk die zouden leiden tot een kwalitatief gelijkwaardig resultaat. Voor situaties waarvoor dat niet geldt, zijn extra maatregelen opgenomen in de ontheffing.

Belang

U heeft ontheffing aangevraagd op grond van het belang 'onderzoek en onderwijs, repopulatie of herintroductie van deze soorten, of voor de daartoe benodigde kweek, met inbegrip van de kunstmatige vermeerdering van planten' voor wat betreft de inheemse beschermde zoogdieren van de Habitatrichtlijn.

Voor wat betreft de algemene soorten kan alleen het 'algemeen belang' gelden. De andere aangevraagde belangen worden afgewezen omdat deze niet aan de orde zijn.

U draagt de volgende onderbouwing aan ten aanzien van de belangen:

"Het onderzoek met zenders aan zoogdieren levert elke keer weer nieuwe inzichten in hun gedrag en hun eventuele relatie met de mens, hun belang in (en invloed op) het ecosysteem. Voor het behoud en de bescherming van bepaalde soorten is inzicht in hun leefwijze, verkregen met zenders, noodzakelijk. De mechanismen van verbreiding van ziekten en parasieten die voor de mens van belang zijn kunnen ook onderzocht worden met behulp van zenders."

Wij zijn van oordeel dat de belangen voldoende onderbouwd zijn om zwaarder te mogen wegen dan het beschermingsbelang dat volgt uit de verbodsbepalingen die dienen ter bescherming van de, in Bijlage 4 van het bij de aanvraag gevoegde Projectplan, genoemde beschermde inheemse zoogdieren.

Staat van instandhouding

De tijdens de onderzoeken gevangen zoogdieren zullen zo kort mogelijk na vangst worden losgelaten ter plaatse, zo kort mogelijk na de vangst, indien mogelijk binnen 24 uur. Verder worden verblijfplaatsen slechts in zeer beperkte mate uitgegraven wanneer het dier zijn zender daar heeft verloren. Hierdoor blijven de negatieve effecten op de exemplaren beperkt. Door de door u beschreven werkwijzen en onderzoeksmethoden komt de staat van instandhouding van de inheemse beschermde zoogdieren zoals genoemd in bijlage 1 niet in het geding door het uitvoeren van de werkzaamheden.

VI. Conclusie

Gelet op het voorgaande verlenen wij u ontheffing als bedoeld in de artikelen 3.8, eerste lid en artikel 3:10, eerste lid, van de wet. Aan deze ontheffing zijn voorschriften verbonden, deze treft u aan in de bijlage bij dit besluit.

VII. Bezwaar

U kunt binnen zes weken na de dag waarop deze beschikking op de voorgescreven wijze is bekendgemaakt een bezwaarschrift bij Gedeputeerde Staten van Utrecht indienen:

- Digitaal: gebruikt u hiervoor het formulier "Bezwaar tegen beslissing provinciaal bestuur met DigiD". Uw DigiD geldt als ondertekening. U vindt het formulier via: www.provincie-utrecht.nl onder loket / klacht, bezwaar of melding doorgeven / bezwaar tegen beslissing provincie;
- Schriftelijk: t.a.v. de secretaris van de Awb- adviescommissie van PS en GS, postbus 80300, 3508 TH Utrecht.

Het bezwaarschrift moet in ieder geval bevatten:

- uw naam en adres;
- de datum;
- een omschrijving van het besluit waartegen het bezwaar is gericht (indien mogelijk, onder vermelding van het besluitnummer);
- de reden van bezwaar;
- ondertekening.

Aan de behandeling van een bezwaarschrift zijn voor de indiener geen kosten verbonden.

Overigens schort het indienen van een bezwaarschrift de werking van het besluit niet op. Als u niet kunt wachten op de normale behandeling van uw bezwaarschrift, hebt u de mogelijkheid om een voorlopige voorziening aan te vragen bij de rechtbank. U moet op dat moment ook al een bezwaarschrift hebben ingediend. Het verzoek om een voorlopige voorziening richt u aan de voorzieningenrechter van de Rechtbank Midden-Nederland, Sector bestuursrecht, postbus 16005, 3500 DA Utrecht.

VIII. Inwerkingtreding

Dit besluit treedt in werking op het moment van bekendmaking door uitreiking of verzending aan de aanvrager. Van het besluit wordt mededeling gedaan op de website www.officielebekendmakingen.nl

IX. Overleg en informatie

Er kan tevens vergunning of ontheffing nodig zijn op grond van andere wetten of verordeningen. Wij adviseren u zo nodig contact op te nemen met uw gemeente en/of milieudienst, als u dit nog niet heeft gedaan.

Als u vragen heeft over de procedure en de inhoud, kunt u contact opnemen met ons Servicebureau via servicebureau@provincie-utrecht.nl, of op telefoonnummer 030-2583311.

Voor meer informatie verwijzen wij u naar onze website www.provincie-utrecht.nl.

X. Verzending

Dit besluit wordt verzonden aan de aanvrager van de ontheffing. Een afschrift van deze ontheffing wordt verzonden aan:

- RUD Utrecht
- Provincie Drenthe
- Provincie Flevoland
- Provincie Friesland
- Provincie Gelderland

Hoogachtend,
Gedeputeerde Staten van Utrecht,
namens hen,

Mevr. Drs. Ing. S. Heijblom
Teamleider Vergunningverlening Natuur en Landschap
Domein Landelijke Leefomgeving

ONTHEFFING

Naar aanleiding van het verzoek van Bureau Mulder-natuurlijk op 25 juni 2020, namens Bureau Mulder-natuurlijk en de aanvulling hierop van 3 september, 1 oktober en 12 december 2020, gelet op de artikelen 3.8 en 3.10 van de Wet natuurbescherming,

Verlenen Gedeputeerde Staten van provincie Utrecht hierbij aan:

Naam: Bureau Mulder-natuurlijk

Adres: Berkenlaan 28

Postcode en woonplaats: 3737 RN Groenekan

Ontheffing voor het tijdvak van: verzenddatum van dit besluit tot en met 26 augustus 2025

van de verbodsbepalingen genoemd in

- artikel 3.5, eerste, tweede en vierde lid van de wet, voor zover dit betreft het vangen, opzettelijk verstoren en het beschadigen en/of vernielen van voortplantings- of rustplaatsen van de in bijlage 1 genoemde beschermde inheemse zoogdieren (Mammalia);
- artikel 3.6, tweede lid, van de wet voor zover dit betreft het vervoeren en onder zich hebben van levende en dode beschermde inheemse zoogdieren, die in bijlage 1 genoemd zijn en delen of producten hiervan.
- artikel 3.10, eerste lid, aanhef en onder a en b van de wet, voor zover dit betreft het opzettelijk vangen en opzettelijk beschadigen en/of vernielen van de vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van de in bijlage 1 genoemde beschermde inheemse zoogdieren;
- artikel 3.34, eerste lid, van de wet, voor zover dit betreft het uitzetten (niet zijnde vangen en loslaten op vangplek) van beschermde inheemse zoogdieren genoemd in bijlage 1 bij dit besluit, en dit uitsluitend na toestemming per project van de desbetreffende provincie en de terreinbeheerder;
- artikel 3.9, eerste lid en 3.24, tweede lid, voor zover dit betreft het gebruik van de hieronder tevens genoemde niet-selectieve vangmiddelen: kastvallen, vangkooien, netten, staande netten, buidels, en onder voorbehoud van voorschrift 7, eveneens geborgde hals- en pootstrikken en soft-catch pootklemmen.

Het gebied waarvoor de ontheffing geldt, betreft de provincies Drenthe, Flevoland, Friesland, Gelderland en Utrecht.

Aan deze ontheffing zijn de volgende voorschriften verbonden:

Algemene voorschriften

1. De ontheffing wordt slechts voor de hierboven genoemde soorten en beschreven verboden handelingen verleend.
2. De ontheffinghouder dient onverwijld contact op te nemen met het Servicebureau van de provincie Utrecht, Archimedeslaan 6, postbus 80300, 3508 TH te Utrecht of via servicebureau@provincie-utrecht.nl indien bij het uitvoeren van de werkzaamheden van het project andere beschermde soorten dan de genoemde worden aangetroffen of andere handelingen als bedoeld in voorschrift 1 noodzakelijk zijn.
3. Deze ontheffing kan uitsluitend gebruikt worden door (medewerkers van) de ontheffinghouder of haar rechtsopvolgers of in opdracht van de ontheffinghouder handelende (rechts-)personen. De ontheffinghouder of haar rechtsopvolgers blijven daarbij verantwoordelijk voor de juiste naleving van deze ontheffing.
4. Tijdens het verrichten van de handelingen waarvoor de ontheffing is afgegeven dient diegene die de inventarisaties uitvoert een afschrift van deze ontheffing, de bijbehorende brief, en, indien van toepassing, de machtiging bij zich te dragen en op verzoek te tonen aan de daartoe bevoegde toezichthouders of opsporingsambtenaren. Tevens dient aangetoond te kunnen worden dat men deskundig medewerker van het gemachtigde bureau is.
5. U dient jaarlijks een rapportage van de verrichte onderzoeken aan te leveren vóór 15 februari van het jaar (vanaf het jaar 2021) aan de provincies waarvoor deze ontheffing geldt (Drenthe, Flevoland, Friesland, Gelderland en Utrecht). In deze rapportage dient u in ieder geval aan te geven welke exemplaren van inheemse beschermde zoogdieren zijn gevangen tijdens het uitvoeren van de handelingen.

Specifieke voorschriften

6. Onderzoek kan alleen plaatsvinden in goed overleg met de betreffende provincie en terrein beherende organisaties. Hiertoe initieert de ontheffinghouder een startgesprek. De provincie kan bij dit startgesprek vragen om een concreet projectplan, ter goedkeuring.
7. De vangmethoden die, met inachtneming van de voorwaarden 7 tot en met 9, zijn toegestaan, staan beschreven in Bijlage 4 van het bij de aanvraag gevoegde projectplan (zie bijlage 1 bij dit besluit).
8. Als de doelstelling is om te vangen (en bijvoorbeeld zenderen) voor onderzoek, moet de methode en werkwijze zodanig gekozen worden dat de kans op verwonding tot een minimum beperkt wordt.
9. Vangen met strikken en klemmen dient uitsluitend te worden ingezet, indien noodzakelijk en urgent. Voor het vangen met strikken en klemmen dient per project voorafgaand aan het onderzoek schriftelijk toestemming verkregen te zijn van de provincie waar het onderzoek wordt uitgevoerd, en van de plaatselijke terreinbeheerder. Hierbij dient vooraf aangetoond te worden dat er geen diervriendelijker alternatieven zijn om het onderzoek uit te voeren.
10. Voor het vangen van Habitatrichtlijn soorten (bever, otter, wolf en goudjakhals) dient vooraf overleg te hebben plaatsgevonden met de betreffende provincie waar het vangen plaatsvindt. De wolf en goudjakhals dienen eveneens te worden gemeld bij het wolvenmeldpunt.
11. Voor het vervoeren en onder zich hebben van levende en dode beschermde inheemse zoogdieren die onder de habitatrichtlijn vallen geldt, dat ontheffing van artikel 3.6, tweede lid van de wet pas in werking treedt na melding bij en/of overleg met de desbetreffende provincie. Dit geldt ook voor delen of producten van deze habitatrichtlijnsoorten.
12. Voor translocatie over de openbare weg, indien dat nodig is voor onderzoek, dient vooraf overleg plaats te vinden met de provincie.
13. Zieke of gewonde exemplaren van edelhert, damhert, ree of wild zwijn dienen te worden gemeld bij de politie, de provincie en de terreinbeheerder. Deze dieren dienen door een, door de politie aangewezen vervoerder, vervoerd te worden (Artikel 3.22a; lid 3 van de Regeling Natuurbescherming). Vervoer voor sectie van dode bever, goudjakhals, (lynx), otter, (wilde kat) of wolf, dient te worden gemeld bij de provincie en de terreinbeheerder.
14. Zieke of gewonde dieren dienen binnen 12 uur te worden aangeboden bij een dierenarts, dierenambulance of een bevoegd opvangcentrum.
15. Indien invasieve soorten gevangen worden, dan mogen deze dieren niet meer losgelaten worden. Vangst van een invasieve soort dient terstond, of, indien dit niet mogelijk is, zo spoedig mogelijk, bij de desbetreffende provincie gemeld te worden. Onderzoek en/ of transport van invasieve exoten (Bijlage 10 Regeling natuurbescherming) dient bij RVO te worden aangevraagd.
16. Re-populatie of translocatie van gevangen dieren in verband met het onderzoek, dient plaats te vinden in overleg met provincie en terreinbeheerder. Voor de provincie Fryslân geldt daarnaast dat bij introductie of her-populatie in de provincie Fryslân een aparte ontheffing aangevraagd dient te worden.
17. De aangegeven handelingen mogen uitsluitend worden verricht voor onderzoek.
18. De ontheffinghouder dient, twee weken voorafgaand aan de datum waarop werkzaamheden zullen aanvangen die invloed hebben op de beschermde soorten, hiervan een melding te doen bij de handhavingsinstantie van de betreffende provincie. In overleg met de handhavingsinstantie van de betreffende provincie kan hier in spoedgevallen van afgeweken worden.
19. Deze ontheffing kan, conform artikel 5.4 van de wet, worden ingetrokken, indien blijkt dat de ontheffinghouder zich niet houdt aan de voorschriften.

Contactgegevens

Aanspreekpunt in het kader van deze ontheffing en de daaruit voortvloeiende voorschriften is het Servicebureau van de provincie Utrecht, Archimedeslaan 6, postbus 80300, 3508 TH te Utrecht, bereikbaar op telefoonnummer 030 – 258 33 11 of e-mailadres servicebureau@provincie-utrecht.nl.

Bijlage 1 Projectplan 2020

Projectplan Bureau Mulder-natuurlijk 2020

Bijlage 1 bij: Aanvraag ontheffing Natuurbeschermingswet 2020

1 Algemene informatie

Projectnaam: Ecologisch onderzoek aan zoogdieren

Naam aanvrager: [REDACTED] Bureau Mulder-natuurlijk, Berkenlaan 28, Groenekan

Status aanvraag: Voortzetting van een eerder verleende ontheffing (FF/75A/2015/025, zie bijlage 2)

2 Opzet onderzoek

2.1 Aanleiding onderzoek

Er is een regelmatig terugkerende vraag van (semi-)overheden en natuurbeheerders naar kennis van gedrag van zoogdieren. Voorbeelden van zulke vragen: worden faunapassages gebruikt, hoe belangrijk zijn faunapassages voor het behoud van een soort, hoeveel dieren zijn aanwezig, welke invloed (bv predatie) heeft een soort op zijn omgeving, wat voor beheer moet worden toegepast, wat is de actieradius van dieren die ziekten of parasieten met zich mee dragen, enzovoort. Omdat veel onderzoeksopdrachten van lagere overheden (provincies, gemeenten) en (voormalige) semi-overheden (Staatsbosbeheer, Rijkswaterstaat, ProRail, etc) komen, en vaak maar kort duren, is het voor kleine ondernemers zoals ecologische onderzoeksbureaus ondoenlijk geworden om per klein project de benodigde vergunningen te regelingen. Vandaar deze aanvraag voor een brede ontheffing voor vijf jaar, geldig voor de hele provincie, om het voortbestaan van mijn onderzoeksbureau, met veertig jaar onderzoekservaring aan veel soorten, te kunnen garanderen.

2.2 Doelstelling en onderzoeksvragen

Doelgericht kennis verzamelen over het gedrag en de ecologie van zoogdieren, op vraag van opdrachtgevers (voorbeelden van zulke vragen staan vermeld onder 2.1). Daarbij behoort vaak het vangen van dieren, hen uitrusten met een zender en hen daarna volgen (meestal op afstand) in hun activiteiten.

3 Methoden onderzoek

3.1 Methoden

Vangen van zoogdieren met diverse vangmiddelen (zie 3.3). Daarbij wordt vaak gebruik gemaakt van val-alarmen en cameravallen. De dieren voorzien van een zender, hetzij een geïmplanteerde zender in de buikholte (door een dierenarts), hetzij een halsband, hetzij beide. Halsbanden kunnen ook GPS-loggers zijn. Aanbrengen van oormerken. Bij sommige soorten is daarvoor verdoving nodig, bij andere niet. Loslaten ter plaatse, kort na de vangst of in elk geval binnen 24 uur. Volgen van de verplaatsingen en activiteiten van de dieren, meestal op afstand om verstoring te voorkomen. Toepassen van cameravallen en andere apparatuur om aanwezigheid vast te stellen van de dieren bij holen, burchten, faunapassages en andere in aanmerking komende plaatsen. Tellen van dieren in het veld met behulp van een lichtbak. Vangen van jonge dieren om ze te merken, met oormerken en/of met ID-chips onder de huid. Bij de handelingen met dieren wordt gewerkt met een vergunning in het kader van de Wet op de Dierproeven, volgens protocollen die goedgekeurd zijn door de DEC (Instellingsvergunning 26400).

3.2 Handelingen waarvoor ontheffing nodig is:

- Het vangen van onder de Habitatrichtlijn beschermde zoogdiersoorten (Art. 3.5 lid 1);
- het vangen van beschermde soorten genoemd in de Natuurbeschermingswet, Bijlage, Onderdeel A (Art. 10 lid 1a);
- het verontrusten van verblijfplaatsen van beschermde zoogdieren; het zo nodig verontrusten of uitgraven van een zeer beperkt deel van holen, burchten en andere verblijfplaatsen in het geval dat het dier zijn zender daar heeft verloren (Art. 3.5 lid 4; zie ook de eerder verleende ontheffing FF/75A/2012/033a in bijlage 3).
- het onder zich hebben van levende en dode exemplaren van beschermde zoogdieren (Art. 3.6 lid 2);
- het gebruik van niet-toegelaten vangmiddelen (Art. 3.24 lid 2);
- het uitzetten van dieren (voor het geval het loslaten van ter plekke gevangen dieren wordt gezien als uitzetten) (Art. 3.34 lid 1).

3.3 Vangmiddelen

Voor het vangen van zoogdieren worden, al naar gelang de soort en de situatie, de volgende vangmiddelen ingezet: kastvallen, vangkooien, netten, staande netten, buidels, geborgde hals- en pootstrikken, soft-catch pootklemmen (voor de laatste drie: zie bijlage 5 'Ervaringen met vangmiddelen' onderaan dit stuk). Voor een deel zijn dit vangmiddelen waarvoor een ontheffing vereist is, die hierbij dus aangevraagd wordt. In de meeste gevallen wordt bij het vangen gebruik gemaakt van val-alarmen, die de onderzoeker per sms waarschuwen dat de val is afgegaan, zodat het dier snel uit de val bevrijd kan worden. In bijlage 4 'Protocol vangmethoden' (onderaan dit stuk) wordt beschreven welke vangmiddelen voor welke soorten worden gebruikt.

4 Belang van het onderzoek

Het onderzoek met zenders aan zoogdieren levert elke keer weer nieuwe inzichten in hun gedrag en hun eventuele relatie met de mens, hun belang in (en invloed op) het ecosysteem. Voor het behoud en de bescherming van bepaalde soorten is inzicht in hun leefwijze, verkregen met zenders, noodzakelijk. De mechanismen van verbreiding van ziekten en parasieten die voor de mens van belang zijn kunnen ook onderzocht worden met behulp van zenders.

5 Samenwerking

Bij onderzoek aan sommige soorten wordt samengewerkt met het RIVM. Het betreft soorten die ziekten of parasieten met zich meedragen. Momenteel zijn wat dat betreft vos (vossenlintworm, trichinen), wasbeerhond (vossenlintworm, trichinen) en wasbeer (wasbeer-lintworm) in de aandacht. In andere gevallen wordt samengewerkt met andere onderzoekers, onderzoeksinstituten en onderzoeksbureaus, zoals Wageningen Environmental Research WUR en de Zoogdierverseniging. Bij het onderzoek kunnen verder betrokken zijn: terreinbeheerders, lokale dierenartsen (voor implantatie van zenders), technici, studenten en stagiaires.

6 Eerder verleende recente ontheffingen:

FF/75A/2011/064; FF/75A/2012/033; FF/75A/2012/033a; FF/75A/2015/025

Bijlage 4. Protocol vangmethoden zoogdieren

Bureau Mulder-natuurlijk

2-sep-20

Bij het toepassen van grotere vangkooien en andere vangmiddelen worden meestal cameravallen opgehangen zodat de vallen pas scherpgesteld hoeven te worden als de doelsoort in en uit loopt; dit voorkomt bijvangst van ongewenste soorten

Soort(groep)	vangmethoden in normale omstandigheden	vangmethoden in speciale omstandigheden (gerichte terugvangst van individuen, vangst van individuen die vangkooien mijden, etc)
Egel	kastvallen, met de hand	
Spitsmuizen	inloopvallen (bv Longworth live traps), valbuizen	
Mol	inloopvallen	
Vleermuizen	aan vleermuizen wordt geen onderzoek gedaan door Bureau Mulder-natuurlijk	
Wolf, jakhals	Soft-catch pootklemmen, geborgde strikken (zo veel mogelijk voorzien van een val-alarm), netten	
Vos, wasbeerhond, wasbeer	kastvallen, vangkooien, netten, geborgde strikken (zo veel mogelijk voorzien van een val-alarm)	soft-catch pootklemmen, pootstrikken (zo veel mogelijk voorzien van een val-alarm)
Wilde kat, verwilderde kat	kastvallen (zo veel mogelijk voorzien van een val-alarm)	
Kleine marters (hermelijn, wezel, bunzing)	kastvallen, wipvallen (zo veel mogelijk voorzien van een val-alarm)	
Middelgrote marters (boommarter, steenmarter, Amerikaanse nerts)	kastvallen (zo veel mogelijk voorzien van een val-alarm), netten	
Grote marters (das, otter)	kastvallen, kooien (zo veel mogelijk voorzien van een val-alarm), netten	soft-catch pootklemmen, pootstrikken, geborgde strikken (zo veel mogelijk voorzien van een val-alarm)
Zeehonden, zeezoogdieren	Aan zeehonden en andere zeezoogdieren wordt geen onderzoek gedaan door Bureau Mulder-natuurlijk	
Hoefdieren	netten, vangkooien	
Bever, beverrat	kastvallen, vangkooien	
Knaagdieren formaat rat/hamster/eeekhoorn	vangkooien, inloopvallen	
Knaagdieren formaat muis	inloopvallen (bv Longworth live traps), valbuizen	
Haas	netten	
Konijn	netten, vangkooien, buidels (plus fretten)	

Aanvulling op tabel: In bijlage 4 van het 'Projectplan 2020' graag de tabel 'Protocol vangmethoden zoogdieren' aanvullen met 'pootstrikken' (in kolom normale omstandigheden) bij wolf en jakhals.

Bijlage 5. Ervaringen met vangmethoden

Geborgde halsstrikken

Halsstrikken zijn de klassieke stropersstrikken: een metalen draad (voor grotere roofdieren meestal zo iets als een remkabel) die een lus vormt die over een wissel hangt, op een voor elk dier specifieke hoogte. Het dier loopt er met zijn kop in en de lus sluit rond zijn hals. Een borg (een vastgesoldeerde knoop) verhindert dat de lus te strak wordt aangetrokken en het dier stikt. Een gevangen dier zit als het ware aan de hondenlijn. De strik zit via een vrij draaiende wartel aan de grond vastgepind met een lange ijzeren pen.

Met zulke geborgde halsstrikken heb ik in zes vossenonderzoeks-projecten in totaal ongeveer 175 vossen gevangen. Dat heeft eenmaal geleid tot de dood van een vos, die met kop en beide voorpoten door een te laag hangende strik was heengestapt en zich met de strik om de buik had dood getrokken. Dit was één van de eerste tien door mij gevangen vossen; sindsdien is de ervaring met het op de veiligste manier plaatsen van strikken sterk toegenomen. Er waren verder nooit beschadigingen bij gevangen vossen.

In een ander duinonderzoek aan vossen, door A.H.Swaan, werden ook zulke strikken toegepast, voor zo ver ik weet zonder ongelukken bij ongeveer 70 vangsten. In Engeland is het een toegelaten en veel gebruikt vangmiddel voor vossen (en dassen).

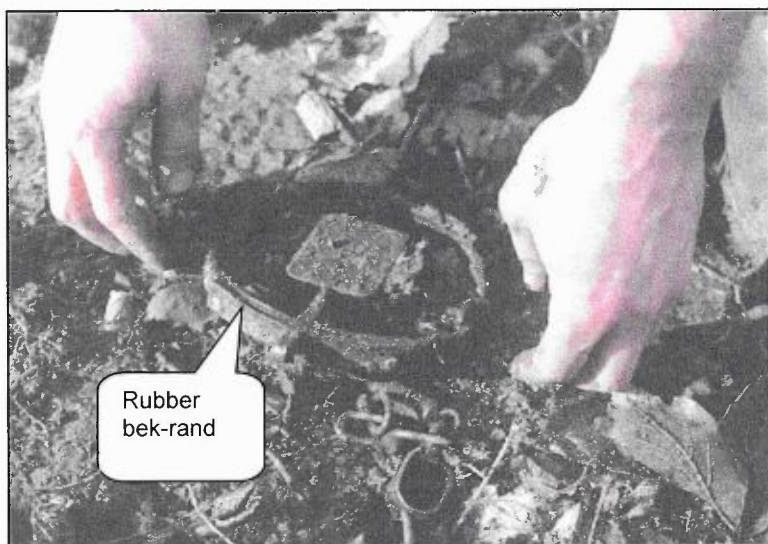
Dassen kunnen ook met geborgde strikken gevangen worden. Als bijvangst tijdens vossenonderzoek werden vijf dassen gevangen, die ongedeerd konden worden vrijgelaten (zie ook de documentaire 'Rotvos'). Uiteraard kunnen geborgde strikken ook speciaal voor dassen gebruikt worden, op dassenwissels bijvoorbeeld. Op deze manier zijn in twee dassenonderzoeken een vijftiental dassen gevangen, zonder dat ze lichamelijke schade opliepen.

Bijvangst

Met zulke strikken kunnen ook andere dieren worden gevangen (bijvangst). Dat kunnen (grote) hazen, katten en loslopende honden zijn. Konijnen kunnen hun kop altijd uit de overgebleven lus bevrijden. Ook hazen kunnen dat in principe, maar soms krijgen ze een poot erbij in, of zijn ze zo onhandig dat het ze niet lukt. Soms beschadigen ze zich bij hun woeste pogingen om vrij te komen; dan moeten ze worden afgemaakt, of sterven ze zelf al tussen de controles. Dat is bij een bijvangst van ongeveer 30 exemplaren tot nu toe bij een vijftal nodig gebleken. Alleen de grootste katten kunnen in de strikken blijven zitten. De rest kan zich bevrijden omdat de geheel gesloten lus klein genoeg is.

Soft-catch pootklemmen

Soft-catch pootklemmen zijn klassieke ijzeren pootklemmen waarvan de bek van stevig rubber is. In de door mij gebruikte zit ook nog eens een spleet van een halve centimeter tussen de bekken. Het dier trapt op een plaatje waardoor de rubberen bek dichtslaat om de poot heen, direct boven de voet. Zulke klemmen worden via een vrij draaiende wartel met een ketting aan de grond vast gezet. Ze worden in Noord-Amerika op grote schaal toegepast als een 'humane method', en in Europa in diverse onderzoeken naar roofdieren.

In een Duits onderzoek naar de wasbeerhond (een dier zo groot als een vos maar lager op de poten) werden in totaal zo'n 100 wasbeerhonden gevangen, plm 10 dassen, plm 10 vossen, plm 20 bunzingen en plm 10 boommarters. De vallen werden meestal tweemaal per etmaal gecontroleerd, midden in de nacht en bij het aanbreken van de dag; in koude nachten werd 's nachts tweemaal gecontroleerd, dus met een interval van gemiddeld vier uur.

De ervaringen waren als volgt:

- bij jonge dieren braken soms (bij minder dan vijf dieren) de hoektanden door het bijten op de val (zoiets gebeurt echter bij alle soorten vangmiddelen af en toe)
 - nooit werden (gevoelloze) tenen afgeknaagd onder de klem (wat bij ijzeren klemmen wel regelmatig gebeurt)
 - nooit waren er problemen met uit de kom gedraaide gewrichten
 - regelmatig zwollen de geklemde poten op, en hinkten dieren bij het vrijlaten; de volgende dag was dat al over
 - één bunzing, die met beide voorpoten in de val zat, vond de dood in een erg koude nacht.
- [informatie van dr N. Stier, Universiteit Dresden, dd 9 dec 2005]

Zelf heb ik de klemmen nog slechts beperkt toegepast, o.a. met het doel vossen te vangen. Er werd een steenmarter mee gevangen die onbeschadigd vrijgelaten kon worden, en een vos. Deze had een dikke poot, maar had niets gebroken, liep en gedroeg zich normaal en kon nog wekenlang gevolgd worden aan de hand van de zender. Ook werd een das gevangen, die eveneens onbeschadigd vrijgelaten kon worden. Tenslotte werd met deze methode doelgericht een wasbeerhond gevangen die zich niet in een vangkooi waagde; ook deze werd onbeschadigd losgelaten en nog een tijd gevolgd met behulp van zijn zender.

Bijlage 6. Nadere toelichting op 'Projectplan' en 'Ervaring met vangmethoden'

Dank voor uw brief van 11 november, met enkele aanvullende vragen. Ik zal deze hierbij zo goed mogelijk beantwoorden.

Vraag 1. Het door u aangeleverde document 'Ervaringen met vangmethoden', is destijds bij de aanvraag voor de ontheffing Flora en Faunawet in 1995 reeds gebruikt en in die zin sterk verouderd. Hoewel u telefonisch al aangegeven hebt dat u daar enige aanvullingen op heeft gedaan was het enkele provincies, die eventueel wel graag zouden willen instemmen, niet duidelijk in hoeverre deze vangmethoden recent zijn. Mede gezien de zorgen die er in die provincies heersen over de gevolgen die er kunnen zijn ten aanzien van bijvoorbeeld de wolf, verzoeken wij u wat meer recente en meer concrete gegevens en ervaringen te verstrekken met de door u genoemde vangmethoden.

Antwoord:

Terzijde: De Flora en Faunawet trad in werking in de jaren 1999 en 2002. Ik kan de betreffende bijlage dus niet reeds in 1995 gebruikt hebben. Ik neem aan dat u doelde op mijn ontheffingsaanvragen sinds 2005.

Voor de huidige aanvraag had ik de bijlage al aangevuld met nieuwe ervaringen. De beschreven technieken kunnen op zich niet verouderen (het is geen 'rocket science' ...), maar er is natuurlijk wel meer over mijn ervaringen met die middelen te vertellen. Ik zal er daarom hier een nadere, aanvullende toelichting op geven. Uitgangspunt van mijn werk is altijd om zo selectief en veilig mogelijk voor de te vangen dieren te werken; dat is immers een vereiste als je het normale gedrag van het dier wilt bestuderen), en daarbij ook te putten uit de positieve en negatieve ervaringen van andere onderzoekers. Mijn vang- en behandelmethoden worden ook in mijn vergunning voor de Wet op de Dierproeven uitgebreid beschreven.

Overigens ga ik er van uit (of hoop ik toch) dat de gedetailleerde informatie die ik over vangmiddelen en de ervaringen er mee aan de betrokken ambtenaren verstrekt heb en hier verstrekt, niet openbaar wordt, om onervaren mensen niet op ideeën te brengen er mee te gaan werken zonder gedegen opleiding of instructie. Wel ben ik altijd bereid om de methoden te demonstreren en er intensieve instructie over te geven.

Het gaat hier met name om twee technieken, de geborgde halsstrik en de soft-catch pootklem, en ik verstrek ook nadere informatie over een derde techniek, de pootstrik.

De geborgde halsstrik verschilt van de verboden 'stropersstrik' doordat er een stop op zit vastgesoldeerd die verhindert dat de strop geheel dichtgeschoven wordt en het dier stikt. Dat maakt de geborgde halsstrik geschikt voor het levend vangen van dieren voor onderzoek. Eventuele (in de praktijk zeldzame) bijvangsten kunnen in veruit de meeste gevallen levend weer worden losgelaten. Voor het levend vangen van vossen voor onderzoek (zenders) is de geborgde strik het allerbeste middel gebleken, vooral omdat het een niet-selectief middel is. In de praktijk blijkt dat de meeste territoriale vossen zich niet laten vangen met kooien en kastvallen, daar zijn ze veel te wantrouwend voor. Met die middelen worden vooral jonge vossen en de hongerige 'schlemielen' of 'outcasts' onder de vossen gevangen. Strikken vangen alle langslopende vossen, ongeacht hun mate van ervaring en wantrouwen. Vanst hangt alleen af van hun loopsnelheid en van de professionaliteit van degene die de strikken plaatst. Ik gebruik geborgde strikken al sinds 1980, nadat ik een week in Engeland doorbracht om de fijne kneepjes te leren om er veilig mee te kunnen werken. Zo moet je geen strikken zetten in de buurt van obstakels als struiken of hagen, omdat een gevangen dier zich dan kan beschadigen bij zijn pogingen om los te komen. Zonder geborgde strikken had ik al mijn vossenonderzoeken niet tot een succes kunnen maken. Ik heb er dus al veertig jaar ervaring mee. Tegenwoordig pas ik ze meestal toe met een val-alarm, zodat ik bij een vangst snel ter plekke ben. Technisch gebeurt dat door een dunne zwarte draad aan de strik te bevestigen die (bij vangst) een magneetje wegtrekt van een val-alarm op twee of drie meter afstand. Als er een groot aantal (tientallen) strikken moeten worden geplaatst, controleer ik ze elke zes uur. De in het bovengenoemde document genoemde aantallen vangsten zijn up to date.

Ook in onderzoek aan dassen blijkt dat een belangrijk deel van de dassen zich niet laat vangen met aangeboden voer in kooien en kastvallen. Daarom heb ik in mijn onderzoeksprojecten aan dassen naast kastvallen af en toe ook geborgde strikken gebruikt, vanwege hun aselechte vangresultaat, maar wel altijd in combinatie met een val-alarm. Daarbij zijn nooit problemen zoals insnoeringen of beschadigingen opgetreden. De in het bovengenoemde document genoemde aantallen vangsten zijn up to date.

Geborgde strikken vormen geen gevaar voor grotere dieren zoals ree, zwijn of wolf (zie ook verderop), die lopen over de strikken heen of lopen ze omver. Om erin gevangen te worden zouden ze onder de bovendraad (bovenkant) van de strik door moeten lopen; de bovenkant van de strik bevindt zich maximaal op ongeveer 25 cm hoogte. Dat lijkt voor vossen onwaarschijnlijk laag, maar bedacht moet worden dat vossen alleen in strikken gevangen worden als ze met enige snelheid lopen. Daarbij houden ze hun kop lager dan hun schouders. Als ze te langzaam lopen merken ze de dichtschuivende strik op en trekken ze hun kop er alsnog uit.

Softcatch pootklemmen. Deze pootklemmen verschillen van de normale pootklemmen doordat ze de poot van het gevangen dier veel minder hard vasthouden, en daardoor veel minder of geen schade aanrichten. De in het document 'Ervaringen etc.' beschreven techniek en het aantal vangsten met zulke pootklemmen zijn up to date. Pootklemmen pas ik in kleine aantallen (max vijf tot acht) toe bij voerplekken of aas, tot nu toe vooral om vossen en wasbeerhonden te vangen. Dus nooit aselekt op paadjes (wissels) of iets dergelijks, omdat dan de kans op bijvangst van andere, niet in het voedsel geïnteresseerde soorten te groot is. Aanyankelijk worden de pootklemmen geplaatst in vaste toestand ('locked'), dat wil zeggen dat de bekken openstaan maar niet dicht kunnen slaan als er een dier op trapt. Altijd wordt er een camera bij geplaatst, zodat eerst het bezoek en het gedrag van de bezoekende dieren bestudeerd kan worden. Als het 'doel-dier' aan de klem gewend blijkt, wordt de klem op scherp gezet voor de vangst. Ook hier wordt bij elke klem altijd een val-alarm toegepast, zoals hierboven beschreven.

Voor grotere dieren zijn de door mij tot nu toe toegepaste klemmen niet geschikt of in elk geval geen gevaar. Reeën en zwijnen zijn zo sterk dat ze hun poot uit de klem kunnen trekken (overigens nog nooit meegemaakt), wolven hebben zulke grote voeten dat die niet passen tussen de bekken (beugels) van mijn klemmen, maar altijd ook op een of beide beugels gaan staan en dan als het ware 'gelanceerd' worden als de klem dichtklapt. Overigens ook nooit gebeurd.

Mocht er een onderzoek naar wolven of jakhalzen aan mij gegund worden, dan moet daarvoor een grotere maat softcatch pootklemmen worden aangeschaft, die dan op vergelijkbare wijze als voor vossen of wasbeerhonden, namelijk steeds bij een voedselbron, toegepast worden.

Pootstrikken. In bijlage 4 van het 'Projectplan 2020' staat de tabel 'Protocol vangmethoden zoogdieren'. Hierin worden ook pootstrikken genoemd, bij vos (e.d.) en grote marters. Op onbegrijpelijke wijze heb ik ze niet genoemd als vangmiddel van wolf en jakhals; *de tabel wil ik dus alsnog graag aanvullen met 'pootstrikken'* (in kolom normale omstandigheden) bij deze soorten, want dit is bij deze soorten een van de meest toegepaste methoden.

Pootstrikken zijn strikken zonder borg, waarvan de open lus horizontaal op de grond wordt geplaatst. Als het te vangen dier op een trigger stapt midden in de lus, dan trekt een sterke veer (in een buis in de grond) de lus strak om zijn poot. Meestal wordt als trigger een pootklem gebruikt, waarvan de beugels losschieten maar slechts een klein stukje omhoog kunnen en dus niet tegen elkaar dichtklappen. Die beugels lanceren de pootstrik een stukje omhoog zodat die boven het voet-gewricht dicht getrokken wordt. De pootstrik veroorzaakt een zeker afknelling van de voet onder de strik, wat leidt tot gevoelloosheid en soms enige zwelling; de combinatie met een val-alarm (door mij altijd toegepast) zorgt er voor dat dit ongemak van korte duur is.

Pootstrikken (klein formaat) zijn door mij tot nu toe toegepast voor het vangen van jonge vossen op een speelplaats (1 vosje gevangen), en voor het vangen van vossen op een voerplek (1 volwassen vos gevangen). Er traden geen problemen op bij de vangsten. Indien er een onderzoek naar wolven of jakhalzen aan mij gegund zou worden, dan zal ik bij ervaren collega onderzoekers elders in Europa de expertise voor het vangen met pootstrikken en softcatch pootklemmen gaan op doen.

Vraag 2. Het door u aangeleverde projectplan werd door enkele provincies erg beknopt gevonden. Men kreeg daardoor geen goed beeld welke onderzoeken nu daadwerkelijk uitgevoerd gaan worden met deze ontheffing. Wij verzoeken u om binnen het projectplan concreter (SMART) aan te geven welke onderzoeken u met deze ontheffing voor ogen heeft.

Antwoord:

Ik kan goed begrijpen dat men mijn projectplan beknopt vindt. Het gaat namelijk om een soort paraplu-project waaronder alle (of het merendeel van de) onderzoeksopdrachten aan mijn bedrijf moeten kunnen vallen. Ik ben afhankelijk van opdrachten, meestal van overheden en semi-overheden, en kan niet voorspellen welke projecten ik zal gaan uitvoeren in de komende vijf jaar. Mijn expertise ligt vooral op het gebied van de landroofdieren. Meestal komt een onderzoeksproject voort uit een probleem in het samenleven van mens en dier.

Enkele voorbeelden van conflicten tussen mens en roofdier:

- Vossen belagen uitgezette hamsters (korenwolven) en zeldzame vogelsoorten, en veroorzaken economische schade aan bedrijven met vrijlopende kippen.
- Steenmarters bijten in kabels van auto's en veroorzaken overlast op zolders.
- De das veroorzaakt schade bij boeren en ondergraaft gebouwen en wegen.
- Met betrekking tot de volksgezondheid: vossen en wasbeerhonden verspreiden de vossenlintworm (*Echinococcus multilocularis*) en trichinen (*Trichinella sp.*), de wasbeer is drager van een voor de mens gevaarlijke spoelworm (*Baylisascaris procyonis*). Ook andere soorten roofdieren kunnen een rol spelen bij de verspreiding van ziektes en parasieten onderling en naar de mens en zijn huisdieren.
- Het is onduidelijk of (maar zeker niet uit te sluiten dat) exoten onder de roofdieren een bedreiging vormen voor de inheemse fauna.

In ons land is in veel gevallen een of andere vorm van beheer in de natuur onvermijdelijk, omdat er op veel plaatsen interactie met menselijke activiteiten plaatsvindt. Om dit beheer op een verantwoorde en effectieve manier te doen is kennis van een bepaalde soort op een bepaalde plaats essentieel. De (terug-)komst of toename van veel soorten roofdieren roept ook vragen op: waar komen ze voor, hoe leven ze, wat is hun populatiedichtheid, wat is hun invloed op prooidieren, moeten ze (in sommige gevallen) beheerd worden, en worden ze misschien bedreigd (bv door het verkeer). Soms worden overlast gevende soorten gevangen en verplaatst, werkt dat wel en hoe zinnig is dat? Met sommige soorten gaat het juist niet goed; zo is de achteruitgang van de kleine marterachtigen (de beschermde soorten bunzing, hermelijn en wezel) zorgwekkend, omdat we niet weten wat de oorzaak van de achteruitgang is en hoe we die kunnen stoppen.

Al deze aspecten leiden tot een behoefte aan informatie en kennis bij beleidsmakers en terreinbeheerders. In deze behoefte aan informatie kon vroeger vaak voorzien worden vanuit langlopende onderzoeksprojecten van nationale onderzoeksinstituten. Zulk langlopend onderzoek bestaat niet meer, zodat het verkrijgen van nieuwe kennis nu afhankelijk is van aparte onderzoeksprojecten met ecologisch veldonderzoek aan zoogdieren, uitgevoerd door kleinere en grotere onderzoeksbureaus. Het van de grond krijgen van zulke projecten is organisatorisch een complexe zaak geworden, waarbij de regelgeving de zaak vaak nog lastiger maakt. De verantwoordelijkheden rond het natuurbeheer zijn door de centrale overheid overgedragen aan de afzonderlijke provincies, wat leidt tot verdere versnippering van onderzoeksopdrachten. Dieren houden zich niet aan (provincie-) grenzen, voor bepaalde onderzoeksprojecten moeten nu overeenkomsten met meerdere opdrachtgevers (provincies) worden gesloten.

Doel van deze ontheffingsaanvraag is dus om niet voor elke onderzoeksopdracht apart een nieuwe, vaak tijdrovende ontheffingsaanvraag te hoeven indienen maar een soort paraplu-ontheffing te hebben waaronder elke onderzoeksopdracht past. Soms worden onderzoeksopdrachten zo kort van tevoren opgedragen (ook door overheden) dat het verlenen van de ontheffing (door diezelfde overheden) te laat komt. Een dergelijke paraplu-ontheffing bespaart een ieder ook veel werk, lijkt me.

Hieronder schets ik iets concreter het soort projecten dat mijn bureau uitvoert.

De afgelopen vijf jaar zijn onder de eerder verleende ontheffing ~~FFwv~~ acht verschillende projecten uitgevoerd of nog in uitvoering. Daarbij werden tot nu toe 54 individuele dieren gevangen en gezonderd of gemerkt losgelaten. Het gaat om 39 marters (31 boommarters en 8 steenmarters), 10 dassen, 3 vossen en 2 wasbeerhonden. Daarbij zijn geen onverwachte risico's gelopen of onverwachte gebeurtenissen voorgevallen.

Enkele voorbeelden van verricht onderzoek. Bij het onderzoek met ~~gezonderde~~ dassen werd onderzocht wat de invloed was van de wegverbreding A27 bij Hilversum, op individuele dieren en op de populatie; tijdens het onderzoek kon enige malen direct ingegrepen worden in de wegwerkzaamheden, om de dassen te beschermen (De Levende Natuur 120(6): 245-249). ~~Gezonderde~~ dassen werden ook met succes 'gebruikt' om de schade die ze kunnen doen in de maïs te beperken door de aanplant van een kleine oppervlakte met een 'heel lekker' ras maïs (Zoogdier 31(3): 22-24). Boom- en steenmarters werden o.a. ~~gezonderd~~ in projecten waarbij predatie op ~~grondbroedende~~ vogels werd bestudeerd (nog geen publicaties); dit leidde al tot adviezen aan beheerders om wijzigingen in het beheer in te voeren, waarmee de activiteit van marters in het terrein verminderd kan worden. Ook vossen werden ~~gezonderd~~ in een predatie-project, en daarmee kon bv worden aangetoond dat een schrikdraad-afrastering rond een broedvogelkolonie effectief was.

Nog twee punten betreffende mijn aanvraag:

In bijlage 4 van het 'Projectplan 2020' graag de tabel 'Protocol vangmethoden zoogdieren' *aanvullen* met 'poottrikken' (in kolom normale omstandigheden) bij wolf en jakhals.

Vanwege de onzekerheid over welke projecten ik onder de ontheffing zal gaan uitvoeren, kan ik mij goed vinden in een meldplicht voor elk project, of voorafgaand overleg over elk project dat mij opgedragen wordt. Een meldplicht is ook voorzien in de ontheffing die de provincie Overijssel afgeeft.